

บทที่ 1

หุ้นและผู้ถือหุ้น

บริษัทจำกัดเป็นองค์กรธุรกิจประเภทหนึ่งที่ตั้งขึ้น เพื่อประกอบธุรกิจตามวัตถุประสงค์ของบริษัทนั้น ๆ อันเป็นการแสวงหากำไร โดยมีจำนวนสมาชิกหลายราย และแบ่งทุนเป็นหน่วย ๆ เรียกว่า "หุ้น" (Shares) แต่ละหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน สมาชิกของบริษัทเรียกว่า "ผู้ถือหุ้น" (Shareholders) แต่ละคนมีความรับผิดชอบจำกัดจำนวน และประการสำคัญบริษัทต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเสมอ บริษัทจำกัดตามกฎหมายไทย แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. บริษัทเอกชนจำกัด ผู้ถือหุ้นมีจำนวนไม่ถึง 100 คน (99 คน)*
2. บริษัทมหาชนจำกัด ผู้ถือหุ้นมีจำนวนตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป

แนวความคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับบริษัทจำกัด

แนวความคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับบริษัทจำกัดมีรากฐานสำคัญ 3 ประการ¹ คือ

* บริษัทจำกัดที่จัดตั้งขึ้นก่อนที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2521 (ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อ 26 ธันวาคม 2521) สามารถมีผู้ถือหุ้นได้กว่า 100 คน

¹ พิเศษซ์ เมลานนท์, "ความคิดทางสังคม-กฎหมายเกี่ยวกับบริษัท", กฎหมายพาณิชย์ 4 (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, พ.ศ. 2527), หน้า 48-49.

1. แนวความคิดในเรื่องความเป็นนิติบุคคล (Concept of Legal Personality)

ในการจัดตั้งบริษัทจำกัดจะต้องมีการจดทะเบียนเสมอ ผลของการจดทะเบียนดังกล่าวทำให้บริษัทมีสภาพเป็นนิติบุคคล มีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่างหากจากผู้ถือหุ้น กล่าวคือ บริษัทสามารถดำเนินคดีในนามของตนเองได้ มีกรรมสิทธิ์และโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้ สามารถทำสัญญาได้ การที่บริษัทมีสภาพเป็นนิติบุคคลนี้ทำให้มีผลประการสำคัญต่อผู้ถือหุ้น คือ ผู้ถือหุ้นไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินของบริษัท และผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นและบริษัทแยกจากกัน ผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นซึ่งมีอยู่ในบริษัทก็คือ "หุ้น" จึงสามารถโอนกันได้

2. แนวความคิดในเรื่องการร่วมหุ้น (Concept of Share Capital)

ทุนของบริษัทจะแบ่งออกเป็นหน่วย ๆ มีมูลค่าเท่ากัน เรียกว่า "หุ้น" ซึ่งต่างจากองค์กรธุรกิจอื่น การแบ่งทุนเป็นหน่วย ๆ มีประโยชน์สำหรับการระดมทุนให้มีผู้ลงทุนจำนวนมาก แนวความคิดนี้ทำให้ผู้ถือหุ้นสามารถโอนหุ้นของตนไปได้โดยสะดวก ไม่ว่าผู้ถือหุ้นจะโอนหุ้นในขณะที่มีชีวิตอยู่ หรือถึงแก่ความตายไปแล้ว

3. แนวความคิดในเรื่องความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นมีจำกัด (Concept of Limited Liability)

ผู้ถือหุ้นมีความรับผิดชอบไม่เกินจำนวนค่าหุ้นที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบ กล่าวคือผู้ถือหุ้นมีส่วนร่วมรับผิดชอบเพียงเท่าจำนวนที่ตนลงทุนโดยการซื้อหุ้น หากผู้ถือหุ้นชำระค่าหุ้นครบถ้วนแล้วก็ย่อมไม่มีความรับผิดชอบแต่อย่างใดต่อบริษัทอีก ประการสำคัญของแนวความคิดนี้ คือ ทำให้ผู้ถือหุ้นไม่ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว ในกรณีของบริษัทไปก่อนหนี้สิน ผู้ถือหุ้นก็ไม่มี ความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก ผู้ถือหุ้นคงเป็นลูกหนี้ต่อบริษัทเฉพาะเงินที่ยังส่งใช้ค่าหุ้นไม่ครบเท่านั้น

หุ้น (Shares)

1. ความหมายของคำว่า "หุ้น"

ในการประกอบธุรกิจการค้าย่อมต้องอาศัยทุน² เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการ บริษัทสามารถหาทุนได้โดยการออกหุ้น ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะหุ้นส่วนบริษัทก็ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า ทุนของบริษัทจะต้องแบ่งเป็นหน่วย ๆ เรียกว่า "หุ้น" แต่ละหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน ผู้ที่เข้าซื้อหุ้นของบริษัทย่อมเป็นผู้ลงทุนและเรียกว่า "ผู้ถือหุ้น" หุ้นจึงเป็นหัวใจของบริษัทโดยถือเป็นแหล่งกำเนิดทุนอันสำคัญอันจักต้องใช้ดำเนินการ³

การที่จะเข้าใจความหมายของคำว่า "หุ้น" เพียงว่า หุ้น คือ เงินทุนของบริษัทที่ได้มีการแบ่งออกเป็นส่วนเท่า ๆ กัน จะเป็นการเข้าใจที่แคบเกินไป เพราะเป็นการมองหุ้นในด้านที่เกี่ยวกับบริษัทเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะหุ้นส่วนบริษัทมิได้กำหนดคำจำกัดความ หรือความหมายของ "หุ้น" ไว้โดยเฉพาะ จากการศึกษาบทมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคำว่า "ทุน" และ "สิทธิและหน้าที่ของผู้ถือหุ้น" แล้ว ทำให้สามารถเข้าใจ

² โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, พ.ศ. 2532), หน้า 424.

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1096

"อันว่าบริษัทจำกัดนั้น คือ บริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยมีผู้ถือหุ้นไม่ถึงหนึ่งร้อยคนรวมทั้งนิติบุคคล (ถ้ามี)....."

³ สม อินทร์พยุง, "ความหมายของหุ้นในบริษัทจำกัด", วารสารนิติศาสตร์ธรรมศาสตร์ (มิถุนายน 2514) : 161.

ความหมายของคำว่า "หุ้น" ได้กว้างขึ้น โดยอาจพิจารณาได้ 3 ด้านคือ

1. ในด้านบริษัท หุ้น คือ เงินทุนที่ผู้ถือหุ้นนำมาให้แก่บริษัทเพื่อใช้ในการดำเนินงาน

2. ในด้านผู้ถือหุ้น หุ้น คือ สิ่งแสดงถึงการมีส่วนได้ส่วนเสียของผู้ถือหุ้นเอง กล่าวคือ

ก. ส่วนได้ (Interest) คือ สิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิที่จะได้รับเงินปันผล, สิทธิที่จะเข้าประชุม และลงคะแนนในที่ประชุม ตลอดจนมีสิทธิควบคุมการดำเนินงานของบริษัท เป็นต้น

ข. ส่วนเสีย (Liability) คือ หน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องชำระค่าหุ้น

3. ในด้านบุคคลภายนอก หุ้น คือ หลักประกันในการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของบริษัท

การได้มาซึ่งหุ้นของบริษัทอาจได้มาโดยการซื้อจากบริษัทโดยตรง คือ การเข้าซื้อหุ้นจากการออกขายหุ้น (Issued Shares) ของบริษัทในตอนตั้งบริษัท หรือในการที่บริษัทออกหุ้นใหม่ในกรณีมีการเพิ่มทุน นอกจากนี้อาจได้หุ้นมาโดยการซื้อต่อจากผู้ถือหุ้น หรืออาจได้หุ้นมาโดยเหตุบางอย่างตามกฎหมาย ซึ่งเรียกว่า การโอนหุ้น (Transfer of Shares, Transmission)

ในกฎหมายบริษัทของต่างประเทศ เช่น อังกฤษ บทบัญญัติในกฎหมาย กำหนดถึงคำว่า "หุ้น" ว่าหุ้นเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล มีลักษณะเป็นสังหาริมทรัพย์ และโดยลักษณะแล้วสามารถโอนกันได้ เว้นแต่จะได้กำหนดเป็นอย่างอื่นไว้ในข้อ บังคับของบริษัท โดยต้องไม่ขัดกับ Stock Transfer Act ซึ่งกำหนดให้หลัก ทรัพย์สินบางชนิดสามารถโอนกันได้โดยง่าย*

นอกจากนี้ ในคำพิพากษาของศาลอังกฤษ ในคดี Borland's Trustee V. Steel, (1901) ได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า "หุ้น" ได้ชัดเจนว่า หุ้นเป็นสิ่งแสดงถึงการมีผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นในบริษัทตามจำนวน เงินที่ซื้อหุ้น ความสำคัญประการแรก หุ้น หมายถึง ความรับผิด (Liability) ของผู้ถือหุ้นในการที่จะต้องชำระเงินค่าหุ้น ประการที่สอง หุ้น หมายถึง ผล ประโยชน์ (Interest) ที่ผู้ถือหุ้นได้รับคือ การมีสิทธิต่าง ๆ เช่น ออกเสียง ในที่ประชุม, เรียกประชุม, มีสิทธิได้รับเงินปันผล เป็นต้น¹

ในสหรัฐอเมริกา "หุ้น" หมายถึง ผลประโยชน์ส่วนบุคคลในบริษัท ซึ่งถูกแบ่งเป็นหน่วย ๆ² นั่นก็คือ หุ้นถือเป็นเงินทุนที่ผู้ถือหุ้นนำมาให้แก่บริษัทและ ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้นเป็น 3 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. หุ้นก่อให้เกิดรายได้แก่บริษัท (earnings) จะเป็นจำนวนมาก น้อยเท่าใด ผู้ถือหุ้นก็จะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในรูปของเงินปันผล (dividends)

* Companies Act of England, 1985, S.182 (ดูภาคผนวก ญ)

¹ M.C Oliver, Company Law (London : Stevens & Sons Ltd., 1973), p.177.

² The Model Business Corporation Act, 2 (d) "Shares" means the units into which the proprietary interests in a corporation are divided.

2. หนี้ถือเป็นทรัพย์สินสุทธิ (net assets) ที่บริษัทมีอยู่ ซึ่งผู้ถือหุ้นจะได้รับคืนเมื่อเลิกบริษัท และเหลือทรัพย์สินภายหลังจากที่ได้มีการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของบริษัทแล้ว คือ ภายหลังจากที่ได้มีการชำระบัญชีแล้ว (Liquidation)

3. หนี้ทำให้ผู้ถือหุ้นมีสิทธิควบคุม (Controls) การดำเนินงานของบริษัท เช่น มีสิทธิออกเสียงในที่ประชุม (Voting right)⁵

จะเห็นได้ว่า คำว่า "หุ้น" ตามกฎหมายไทยมีความหมายทำนองเดียวกับกฎหมายของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

2. ลักษณะของหุ้น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดลักษณะพิเศษของหุ้นไว้ดังนี้

1. หุ้นทุกหุ้นต้องมีมูลค่าเท่ากัน

หุ้นทุกหุ้นในบริษัทต้องมีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยจะมีมูลค่าเท่าใดก็ได้ แต่มิให้ต่ำกว่าห้าบาท*

2. หุ้นแบ่งแยกไม่ได้

หุ้นแต่ละหุ้นต้องเป็นหน่วยเดียว จะแยกหน่วยไม่ได้** กล่าวคือ ห้ามมิให้แบ่งเป็นเศษหนึ่งส่วนสอง หรือเศษหนึ่งส่วนสาม และแยกถือในเศษหนึ่งส่วนสองหรือเศษหนึ่งส่วนสาม แต่กฎหมายไม่ห้ามการที่บุคคลหลายคนจะถือหุ้นร่วมกัน

⁵ Harry G. Henn, Law of Corporations (St. Paul, Minn : West Publishing Co., 1978), p.289.

* ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1096 และมาตรา 1117

** ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1118

โดยมิได้แยกเป็นส่วน ๆ ในระหว่างบุคคลเหล่านั้น^๖

ในต่างประเทศ หุ้นที่ได้ชำระราคาเต็มมูลค่าแล้ว อาจเปลี่ยนเป็น Stock^๗ ในมูลค่าที่เท่ากันได้ เช่น หุ้นหนึ่งมีมูลค่า 100 บาท อาจเปลี่ยนเป็น 5 หุ้น (Stock) แบ่งเป็น Stock ละ 20 และถือ Stock ตามจำนวนเงิน กล่าวคือ การถือหุ้นเป็น share ต้องถือเป็นหน่วยในเวลาโอนหุ้นก็ต้องโอนไปทั้งหน่วย แต่การถือเป็น Stock สามารถโอนกันตามจำนวนเงินไม่ต้องโอนไปทั้งหน่วย เช่น ผู้ถือหุ้นถือ Stock เป็นเงิน 100 บาท จะแบ่งขายเสีย 50 บาท ก็สามารถทำได้^๘

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้กล่าวถึง Stock ไว้ ประกอบกับ มาตรา 1118 ก็กำหนดว่าหุ้นจะแบ่งแยกไม่ได้ ฉะนั้นบริษัทจึงไม่สามารถเปลี่ยนหุ้น (Share) เป็น Stock ได้

3. การชำระค่าหุ้นต้องชำระเป็นเงิน

ผู้เข้าซื้อหุ้นต้องใช้ค่าหุ้นเป็นเงินจนเต็มค่า^๙ กล่าวคือ ความผูกพันของผู้ถือหุ้นต่อบริษัทมีอยู่เป็นเงิน บริษัทจะรับเอาสิ่งของหรือแรงงานแทนเงิน

^๖ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยนิสดารกฎหมายหุ้นส่วนบริษัท (พระนคร : โรงพิมพ์แสงสว่าง, พ.ศ.2504), หน้า 308 - 309.

^๗ Northey & Leigh's, Introduction to Company Law (London : Butterworth & Co (Publishers) Ltd., 1981), p.245.

^๘ สม อินทร์พยุง, "ความหมายของหุ้นในบริษัทจำกัด", วารสารนิติศาสตร์ธรรมศาสตร์ (มิถุนายน 2514) : 165 - 169.

^๙ ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1119

ค่าหุ้นไม่ได้ เพราะจะทำให้จำนวนเงินอันบริษัทมีอยู่อาจลดน้อยกว่าความเป็นจริงที่ได้จดทะเบียน ซึ่งอาจเป็นการทำให้บุคคลทั่วไปหลงเข้าใจผิดได้ อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นสำหรับหุ้น ซึ่งที่ประชุมตั้งบริษัทได้กำหนดให้ตามมาตรา 1108 (5) และมาตรา 1221 คือ หุ้นที่ออกเป็นการตอบแทนค่าแรงงานหรือทรัพย์สิน ไม่ใช่หุ้นที่ต้องการชำระด้วยเงิน^๑

นอกจากนี้ ผู้ถือหุ้นจะหักกลบลบหนี้กับบริษัทเพื่อชำระเงินค่าหุ้นก็ไม่ได้

3. ใบหุ้น

ใบหุ้น (Share Certificates) คือ หนังสือสำคัญซึ่งบริษัทออกให้แก่ผู้ถือหุ้นเพื่อเป็นหลักฐานแสดงการถือหุ้นในบริษัท ใบหุ้นถือเป็นตราสารเปลี่ยนมือ (Negotiable Instrument) ที่สามารถโอนกันได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับใบหุ้นไว้ดังนี้

1. บริษัทต้องทำใบหุ้นแก่ผู้ถือหุ้นทุกคน (มาตรา 1127)

บริษัทจะต้องทำใบหุ้นให้แก่ผู้ถือหุ้นทุกคน โดยจะทำใบหนึ่งระบุจำนวนทั้งหมด หรือทำแยกเป็นหลายใบก็ได้

อย่างไรก็ตาม กฎหมายมิได้ระบุระยะเวลาในการทำใบหุ้นให้แก่ผู้ถือหุ้นว่าต้องทำภายในกำหนดเวลาเท่าใด เพียงแต่กำหนดความผิดไว้ว่าหากบริษัท

^๑ ภาสกร ชุณหอุไร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุกขการพิมพ์, พ.ศ.2531), หน้า 356 - 358.

ไม่ทำใบหุ้นมอบให้แก่ผู้ถือหุ้นแล้ว บริษัทย่อมต้องระวางโทษ* เท่านั้น ต่างกับ ใบบริษัทมหาชนจำกัด ซึ่งกำหนดไว้ชัดแจ้งว่า บริษัทต้องจัดทำใบหุ้นมอบให้แก่ผู้ถือหุ้นภายใน 2 เดือน นับแต่วันที่นายทะเบียนบริษัทหรือนับแต่วันที่ได้รับชำระค่าหุ้นครบถ้วน** และกฎหมายบริษัทของต่างประเทศมีกำหนดว่าบริษัทเอกชนก็ต้องจัดทำใบหุ้น และส่งมอบให้แก่ผู้ถือหุ้นภายใน 2 เดือน นับแต่หุ้นนั้นได้จดทะเบียนหรือได้รับการโอน¹⁰

2. ใบหุ้นต้องมีรายการตามที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 1128)

ใบหุ้นต้องมีลักษณะให้ครบถ้วนตามมาตรา 1128 ถ้าขาดลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดแล้วไม่ถือว่าเป็นใบหุ้น

ประเภทของใบหุ้น แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. ใบหุ้นชนิดระบุชื่อ คือ ใบหุ้นที่ระบุชื่อบุคคลผู้เป็นเจ้าของหุ้นไว้ในใบหุ้นโดยไม่คำนึงว่า ผู้ถือหุ้นจะชำระค่าหุ้นครบถ้วนตามมูลค่าหุ้นหรือไม่ ใบหุ้นชนิดนี้มีลักษณะเป็นส่วนตัว การโอนใบหุ้นชนิดนี้ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษ (มาตรา 1129 วรรคสอง)

* พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499, มาตรา 8

"บริษัทจำกัดไม่ทำใบหุ้นมอบให้เป็นคู่มือแก่ผู้ถือหุ้น หรือเรียกค่าธรรมเนียมเกินกว่าที่กำหนดไว้ตามมาตรา 1127 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือไม่ทำใบหุ้นตามมาตรา 1128 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท"

** ดูพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2521, มาตรา 68

¹⁰ M.C Oliver, Company Law, p.182.

2. ใบหุ้นชนิดออกให้แก่ผู้ถือ คือ ใบหุ้นที่ไม่ระบุชื่อบุคคลผู้เป็นเจ้าของหุ้นไว้ในใบหุ้น ใบหุ้นออกให้แก่ผู้ถือจะออกได้ก็แต่เมื่อมีข้อบังคับของบริษัทอนุญาตไว้และออกให้ได้เฉพาะเพื่อหุ้นซึ่งได้ใช้เต็มมูลค่าแล้ว (มาตรา 1134) การโอนใบหุ้นชนิดนี้สามารถโอนกันได้โดยง่ายเพียงการส่งมอบใบหุ้นเท่านั้น (มาตรา 1135)

โดยส่วนมากในตอนแรกบริษัทจะออกใบหุ้นระบุชื่อแก่ผู้ถือหุ้นก่อน เมื่อผู้ถือหุ้นได้ชำระเงินค่าหุ้นเต็มมูลค่าแล้ว และมีข้อบังคับของบริษัทอนุญาตไว้ ถ้าผู้ถือหุ้นคนใดประสงค์จะได้ใบหุ้นออกให้แก่ผู้ถือ ย่อมมีสิทธิมาขอรับใบหุ้นชนิดนี้ได้ โดยเวนคืนใบหุ้นชนิดระบุชื่อให้บริษัทชดเชยเสียก่อน แล้วบริษัทจะออกใบหุ้นชนิดออกให้แก่ผู้ถือให้ เนื่องจากใบหุ้นออกให้แก่ผู้ถือ เป็นหุ้นชนิดไม่ระบุชื่อบุคคลผู้เป็นเจ้าของบริษัทจึงไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าใครเป็นเจ้าของหุ้นนั้น ๆ การโอนหุ้นจึงสามารถทำได้โดยเพียงส่งมอบใบหุ้น เพราะใบหุ้นผู้ถือออกให้สำหรับหุ้นที่ชำระเต็มมูลค่าแล้ว ดังนั้นจึงไม่มีปัญหาว่าผู้โอนหรือผู้รับโอนจะต้องรับผิดชอบใช้เงินค่าหุ้นที่ค้างชำระ บริษัทจะออกหุ้นผู้ถือก็เพราะเหตุที่ต้องการเงินค่าหุ้นครบเต็มมูลค่า โดยไม่คำนึงถึงว่าใครจะเป็นผู้ถือหุ้นบ้าง ในทางปฏิบัติแล้วบริษัทเอกชนมักจะไม้ออกใบหุ้นชนิดออกให้แก่ผู้ถือ เพราะบริษัทไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าใครเป็นผู้ถือหุ้นบ้าง และโดยลักษณะดังกล่าวบริษัทจึงไม่สามารถเข้าควบคุมการจำหน่ายจ่ายโอนหุ้นชนิดนี้ได้ด้วย ในฝรั่งเศสและเยอรมัน กฎหมายบริษัทจะกำหนดไว้ชัดเจนว่าบริษัทเอกชนไม่สามารถออกหุ้นชนิดออกให้แก่ผู้ถือได้¹¹

¹¹ P. Meinhardt, Company Law in Europe (London : Gower Publishing Company Limited, 1981), p. F-24 (i), p. D-24 (i).

ใบหุ้นถือเป็นหลักฐานแห่งสิทธิในการเป็นเจ้าของ (Evidence of title)¹² ผู้ที่มีชื่อในใบหุ้นย่อมสันนิษฐานได้ว่าเป็นเจ้าของหุ้นนั้น ๆ และมีผลในทางกฎหมาย 2 ประการ คือ

1. เกี่ยวกับสิทธิของผู้ถือหุ้น (The title of the member) กล่าวคือ เมื่อใบหุ้นระบุชื่อว่าเป็นเจ้าของหุ้น และได้จดทะเบียนในสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นแล้ว บริษัทจะปฏิเสธว่าบุคคลนั้นไม่มีสิทธิในหุ้นนั้น ๆ ไม่ได้
2. เกี่ยวกับการชำระค่าหุ้น (The amount paid up on the shares) กล่าวคือ บริษัทไม่อาจโต้เถียงว่า ผู้ถือหุ้นยังไม่ได้ใช้เงินค่าหุ้นตามจำนวนที่ระบุในใบหุ้น หากว่าใบหุ้นที่ออกนั้นได้ระบุว่าได้ใช้เงินเต็มมูลค่าแล้ว ภายหลังบริษัทจะเรียกเงินค่าหุ้นอีกไม่ได้

จะเห็นได้ว่า เมื่อบริษัทออกใบหุ้นให้แก่ผู้ถือหุ้นแล้ว บริษัทจะถูกกฎหมายปิดปาก (Estoppel) มิให้โต้เถียงหรือปฏิเสธผล 2 ประการข้างต้นนี้ได้ เว้นแต่ในกรณีที่ใบหุ้นนั้นเป็นใบหุ้นปลอม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹² M.C Oliver, Company Law, p.183 -184.

ผู้ถือหุ้น (Shareholders)

1. ความหมาย

ผู้ถือหุ้น หมายถึง บุคคลซึ่งอาจเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ได้ ที่เข้าลงทุนเพื่อประกอบกิจการค้าร่วมกันในบริษัท โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะได้รับส่วนแบ่งกำไรจากกิจการค้าของบริษัท ซึ่งได้รับในรูปของเงินปันผล (Dividends)

ผู้ถือหุ้นของบริษัทอาจเป็นผู้เข้าลงทุนโดยการซื้อหุ้นเมื่อแรกเริ่มตั้งบริษัท หรือซื้อหุ้นต่อจากผู้ถือหุ้นเดิม หรืออาจได้รับหุ้นมาโดยเหตุอย่างอื่นที่ชอบด้วยกฎหมายก็ได้ และเมื่อเข้าเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทแล้วย่อมมีสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบบริษัทตามที่กฎหมายกำหนดไว้

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การที่ผู้ถือหุ้นเข้าถือหุ้นในบริษัทก็มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อหวังจะได้รับเงินกำไรจากกิจการของบริษัทเป็นประโยชน์ตอบแทนซึ่งการที่บริษัทจะมีกำไรหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับความสำเร็จของการดำเนินกิจการของบริษัท ผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นผู้ลงทุนในบริษัทจึงควรมีสิทธิในการเข้าร่วมจัดการงานของบริษัท เพราะผลของการดำเนินกิจการของบริษัทจะประสบความสำเร็จหรือไม่ย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้ถือหุ้นมากที่สุด กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้ถือหุ้นที่จะควบคุมการดำเนินงานของบริษัทได้ ผู้ถือหุ้นจึงย่อมเป็นเจ้าของบริษัทตามอัตราส่วนของหุ้นที่ตนถืออยู่¹³

¹³ นิเศษ เสตเสถียร, "ทุน", กฎหมายพาณิชย์ 4 (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, พ.ศ. 2517), หน้า 303.

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตได้ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้ระบุถึงเลขที่ผู้ถือหุ้นต้องมีคุณสมบัติพิเศษ ซึ่งต่างจากห้างหุ้นส่วนสามัญ จึงกล่าวได้ว่า บริษัทจำกัดนั้นไม่คำนึงถึงคุณสมบัติของผู้ถือหุ้นเป็นสาระสำคัญ¹⁴ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตราบางมาตราในส่วนที่ว่าด้วยบริษัทจำกัด ดังนี้

1. ผู้ถือหุ้นทุกคนในบริษัทสามารถโอนหุ้นของตนได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบริษัท เว้นแต่จะมีการระบุไว้ในข้อบังคับของบริษัทไว้เป็นอย่างอื่น (มาตรา 1129)
2. หากผู้ถือหุ้นตาย หรือล้มละลาย บริษัทหาจำต้องเลิกกันไม่ และหุ้นนั้น ๆ ก็ตกไปยังทายาท หรือผู้มีสิทธิได้รับหุ้นนั้นตามกฎหมาย (มาตรา 1132)
3. ผู้ถือหุ้นสามารถทำการค้าขายแข่งขันกับบริษัทได้ เพราะกฎหมายบัญญัติห้ามเฉพาะกรรมการของบริษัททำการค้าขายแข่งขันกับบริษัทเท่านั้น (มาตรา 1168)

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ หมายความว่า กฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้ถือเอาคุณสมบัติของผู้ถือหุ้นเป็นสาระสำคัญ แต่จากการศึกษาบทมาตราต่าง ๆ ดังที่อธิบายมาข้างต้น จึงทำให้เห็นว่าการจัดตั้งบริษัทนั้น โดยหลักทั่วไปจะไม่คำนึงถึงคุณสมบัติของผู้ถือหุ้นเป็นสาระสำคัญ บุคคลใดถ้ามีความสามารถตามกฎหมายก็สามารถเข้ามาเป็นผู้ถือหุ้นได้ แต่ในบางกรณีที่มีการจัดตั้งบริษัทขึ้นมาเพื่อกิจการใดโดยเฉพาะ ซึ่งผู้เริ่มก่อการอาจต้องการจะให้กิจการงานของบริษัทดำเนินไปอย่างราบรื่นด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน เช่น ในการประชุมก็ได้บริการวินิจฉัยเป็นอย่างดี และรวดเร็วจากผู้ถือหุ้น หรืออาจต้องการให้ข้อมูลบางอย่างของบริษัทเก็บเป็นความลับ เป็นต้น บริษัทอาจจะต้องคำนึงถึงคุณสมบัติ

¹⁴ ทวี เจริญนิทกซ์, คำอธิบายโดยนิตสารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 231.

ของบุคคลที่เข้ามาเป็นผู้ถือหุ้นเป็นสำคัญก็ได้ บริษัทจึงวางมาตรการบางอย่าง เพื่อคัดเลือกเอาแต่บุคคลที่ไว้วางใจกันได้เท่านั้นมาเป็นผู้ถือหุ้น โดยอาจกำหนด ข้อจำกัดในการโอนหุ้น (Transfer Restrictions) เพื่อบริษัทจะได้มีโอกาส ตรวจสอบและควบคุมการโอนหุ้นได้ ซึ่งข้อจำกัดการโอนหุ้นนี้ สามารถกำหนด ไว้ในข้อบังคับของบริษัทตามที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ทำได้ หรือผู้ถือหุ้นอาจจัดทำ ข้อตกลงระหว่างผู้ถือหุ้นกันขึ้นมา (Shareholders' agreements) เพื่อ กำหนดสิทธิหน้าที่ระหว่างผู้ถือหุ้นก็ได้ อย่างไรก็ตาม ข้อกำหนดที่จัดทำขึ้นดังกล่าว นั้นจะต้องไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของ ประชาชน หรือเป็นการฉ้อฉลด้วย

2. สิทธิของผู้ถือหุ้น

ผู้ถือหุ้นถือเป็นผู้ลงทุนในบริษัทย่อมเป็นเจ้าของบริษัทตามอัตราส่วนของ หุ้นที่ตนถืออยู่ และในฐานะที่เป็นเจ้าของบริษัทผู้ถือหุ้นย่อมมีสิทธิต่าง ๆ ในบริษัท โดยมีสิทธิพื้นฐาน 3 ประการใหญ่ ๆ ดังนี้

1. สิทธิที่จะได้รับทรัพย์สิน
2. สิทธิในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัท
3. สิทธิเกี่ยวกับหุ้น

1. สิทธิที่จะได้รับทรัพย์สิน ได้แก่

- 1.1 ผู้ถือหุ้นมีสิทธิได้รับผลกำไรจากการดำเนินงานกิจการของบริษัท ซึ่งนำมาแจกจ่ายแก่ผู้ถือหุ้นในรูปของเงินปันผล (Dividends) ตามส่วนที่ตนถือ
- 1.2 เมื่อเลิกบริษัท ภายหลังจากการชำระบัญชี (Liquidation) และบริษัทได้ใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้แล้ว บริษัทมีสินทรัพย์เหลือเท่าใด ผู้ถือหุ้นมีสิทธิได้รับคืนตามอัตราส่วนในการถือหุ้นของตน

2. สิทธิในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัท กล่าวคือ

2.1 มีสิทธิเข้าประชุมและลงคะแนนเสียงในที่ประชุม (Voting) และมีสิทธิที่จะเรียกประชุม ตลอดจนดูเอกสารต่าง ๆ ของบริษัท และมีสิทธิตั้งผู้ตรวจสอบบัญชี

2.2 มีสิทธิครอบงำดูแลจัดการ ควบคุมการดำเนินงานของบริษัท โดยมีอำนาจในการแต่งตั้ง และถอดถอนกรรมการได้ มีสิทธิควบคุมการทำงานของคณะกรรมการได้โดยผ่านที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น

2.3 มีสิทธิฟ้องขอให้เพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับหรือเป็นมติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตลอดจนมีสิทธิฟ้องกรรมการผู้ปฏิบัติงานให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทได้เมื่อบริษัทไม่ยอมฟ้อง

3. สิทธิเกี่ยวกับหุ้น

เนื่องจากหุ้น หมายถึง เงินทุนของบริษัทซึ่งผู้ถือหุ้นนำมาให้แก่บริษัท เพื่อใช้ดำเนินกิจการ และยังเปรียบเสมือนผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นที่มีในบริษัท ผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของหุ้นก็ย่อมมีสิทธิในหุ้นนั้น ๆ กล่าวคือ

3.1 มีสิทธิที่จะได้รับใบหุ้น ตลอดจนสิทธิในการขอเปลี่ยนใบหุ้น จากใบหุ้นชนิดระบุชื่อเป็นชนิดออกให้แก่ผู้ถือ หรือทางกลับกัน

3.2 มีสิทธิจะได้ซื้อหุ้นออกใหม่ของบริษัทตามส่วนที่ตนถือหุ้นอยู่

3.3 มีสิทธิที่จะจำหน่าย จ่ายโอน หรือก่อให้เกิดภาวะติดพันอย่างใด ๆ ในหุ้นซึ่งตนเป็นเจ้าของอยู่ได้ เพราะหุ้นมีลักษณะเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ผู้เป็นเจ้าของย่อมมีสิทธิจำหน่ายจ่ายโอนได้

ในสหรัฐอเมริกา ถือว่าผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของหุ้นในบริษัท ย่อมเป็นเจ้าของบริษัทและมีสิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์ตามสัดส่วนของการถือหุ้นเป็น 3 ประการหลัก¹⁵ ซึ่งได้แก่

1. รายได้ของบริษัท (Earnings) โดยได้รับในรูปของเงินปันผล (Dividends)
2. ทรัพย์สินสุทธิ (Net assets) ที่จะได้รับภายหลังจากมีการชำระบัญชีและเลิกบริษัท
3. สิทธิควบคุม (Controls) มีสิทธิออกเสียงในที่ประชุม (Voting)

โดยหลักทั่วไป ผู้ถือหุ้นทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน เพราะหุ้นทุกหุ้นที่บริษัทออกมาย่อมต้องมีสิทธิเท่ากัน (All shares enjoy equal rights) เว้นแต่จะได้มีการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในข้อบังคับของบริษัท กล่าวคือ บริษัทอาจออกหุ้นชนิดเดียวให้มีสิทธิเท่าเทียมกันหมด แต่ในกรณีที่บริษัทแบ่งหุ้นเป็นกลุ่ม โดยอาจออกหุ้นชนิดเดียวแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ เป็นลำดับชั้น (Classes) หรือออกหุ้นหลายชนิด ให้มีสิทธิต่าง ๆ กันก็ได้ นั้น จะต้องได้กำหนดถึงการมีสิทธิที่แตกต่างกันในหุ้นแต่ละกลุ่ม แต่ละลำดับชั้น (Classes) นั้น ว่ามีสิทธิดีกว่ากัน (Preference) หรือถูกจำกัดสิทธิ (Limitations) อย่างไรบ้าง ไว้ในข้อบังคับของบริษัทด้วย ซึ่งโดยส่วนมากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการได้รับเงินปันผล, ได้รับทรัพย์สินคืน, สิทธิในการออกเสียง หรือสิทธิในการที่จะไถ่ถอนหุ้น ตลอดจนการขอแปรสภาพหุ้น (Convertible)¹⁶ เป็นต้น

¹⁵ Harry G. Henn and John R. Alexander, Law of Corporations (St. Paul, Minn : West Publishing Co., 1983), p. 396.

¹⁶ Ibid., p. 402 - 408.